

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องกระบวนการสร้างประชาธิปไตยของคณะราษฎร ได้ดำเนินการศึกษาภายใต้แนวคิดทฤษฎีการเมืองในระบอบประชาธิปไตย กระบวนการสร้างประชาธิปไตย ทฤษฎีการพัฒนาทางการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองของไทย และทฤษฎีความขัดแย้ง โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

แนวคิดเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย¹

ประชาธิปไตย มาจากคำสองคำคือ ประชาและอธิปไตย ประชาเป็นคำสันสกฤต รูปศัพท์เดิมคือ ปรชา แปลว่าลูกชายลูกสาว ราษฎร หรือ ประชาชน อธิปไตยก็เป็นคำสันสกฤต รูปศัพท์เดิมคือ อธิปติ แปลว่าเจ้าของ เจ้านาย พระราชา หรือความเป็นใหญ่

ดังนั้น ประชาธิปไตยจึงมีความหมายรวมความได้ว่า ประชาชนเป็นใหญ่อย่างยิ่ง สรุปแล้ว ประชาธิปไตย คือระบบการปกครองที่ประชาชนมีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ

อย่างไรก็ตาม คำว่าประชาธิปไตยนี้ แปลมาจากคำภาษาอังกฤษว่า Democracy ซึ่งนำมาจากภาษากรีก สองคำ คือ Demos ซึ่งแปลว่าประชาชน (the people) กับ kratein ซึ่งแปลว่าปกครอง (rule) เมื่อสนธิกันเป็น demokratia ก็แปลว่าการปกครองโดยผู้ถูกปกครอง (rule by the ruled) หรือการปกครองโดยประชาชน (government by the people)

---

¹ วิสูตร โภธิแทน, ประชาธิปไตย แนวคิด และวัฒนธรรมประเทศประชาธิปไตย ในอุดมคติ (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), หน้า 18.

อับราฮัม ลินคอล์น ประธานาธิบดีคนที่ 16 ของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีชีวิตอยู่ระหว่าง ค.ศ. 1809 – 1865 เคยกล่าวสุนทรพจน์ สดุดีทหารที่เสียชีวิตที่เมืองเกตตีสเบิร์ก เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 1863 ในตอนหนึ่งที่ว่าถึงการปกครองของอเมริกันว่าเป็นรัฐบาลประชาธิปไตยเพราะเป็น “รัฐบาลของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน” แม้คำว่า “ของ” จะแสดงถึงการเป็น “เจ้าของ” ตามกฎหมาย แต่ในหลายกรณีผู้เป็นเจ้าของอาจไม่ได้ “ครอบครอง” และ “ใช้” ของนั้นก็ ได้ในประชาธิปไตยนั้นเชื่อกันว่าประชาชนเป็นทั้ง “เจ้าของและผู้ครอบครองหรือผู้ใช้” ส่วนในระบอบเผด็จการบางระบอบ ผู้ปกครองอาจอ้างว่าการปกครองนั้นเป็นของประชาชน แต่ “ยังไม่ถึงเวลาที่จะให้ประชาชนครอบครอง” ก็ได้ นอกจากนี้ทุกระบอบการเมืองการปกครองทุกวันนี้แทบจะเรียกได้ว่าไม่มี ระบอบใดจะไม่กล่าวอ้างว่าเป็นการปกครอง “เพื่อ” ประชาชน แม้ว่าในทางปฏิบัตินั้น อาจกระทำการตรงกันข้าม คือแทนที่จะเพื่อประชาชนอันเป็นลักษณะการปกครองเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม (common interests) ดังที่อริสโตเติล (Aristotle) เห็นว่าเป็นการปกครองที่ดี หรือถูกต้อง (right) กลับเป็นการปกครองเพื่อพวกพ้องอันเป็นการเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว (private interests) ซึ่งอริสโตเติลเห็นว่าเป็นรูปแบบที่เลว (bad) ก็ได้ เมื่อพิจารณาทุกระบอบการเมืองการปกครองทั้งหลายโดยเปรียบเทียบแล้ว เราจะพบว่าประชาธิปไตยอาจกล่าวอ้างได้สมเหตุสมผลมากกว่าระบอบอื่นที่จะอ้างว่าเป็นการปกครอง โดยประชาชน กล่าวคือ ระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบที่ประชาชนปกครองตนเอง (self-rule หรือ self-government) กล่าวคือ ถือว่าประชาชนเป็นทั้งเจ้าของ และผู้ใช้อำนาจอธิปไตย (sovereign) ในการจัดระเบียบความเป็นอยู่ และพฤติกรรมของคน และกลไกต่าง ๆ ในการดำเนินการของรัฐ รัฐบาล และประชาชนพลเมือง

อย่างไรก็ตาม ได้มีผู้กล่าวแย้งเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของการปกครองตนเองไว้มากมาย หลายคนเห็นว่ามันเป็นแต่เพียงถ้อยคำที่ไม่อาจเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ คนเหล่านั้น เช่น จอห์น สจิวต์ มิลล์ (John Stuart Mill) ในหนังสือชื่อ ว่าด้วยเสรีภาพ (On Liberty, 1859) วอลเตอร์ ลิปปีแมนน์ (Walter Lippmann) ในหนังสือชื่อ ปรัชญาสาธารณะ (The Public Philosophy, 1965) หรือ แกลดสโตน (Gladstone) ในหนังสือชื่อ ศตวรรษที่สิบเก้า (The Nineteenth Century, 1878) เห็นว่า การปกครองที่อ้างว่าเป็นการปกครองตนเองของประชาชนนั้น ที่แท้จริงแล้วประชาชนส่วนหนึ่งเท่านั้นเป็นผู้ปกครอง และอีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นส่วนมากเป็นผู้ได้ปกครองใน

ประเด็นนี้ คาร์ล โคเฮน (Carl Cohen)² ได้โต้แย้งเพื่ออธิบายให้เห็นว่า คำว่าการปกครองตนเองนั้น เป็นไปได้ในทางปฏิบัติ โดยเขาได้วิเคราะห์คำว่า “ปกครอง”(to govern) ออกเป็นความหมายได้ สองนัย นัยแรกนั้น การปกครองมุ่งหมายถึงการปกครองเหนือผู้อื่น เป็นการควบคุมบังคับ ซึ่ง ประกอบด้วยคนสองฝ่าย คือผู้ปกครอง (governors) กับผู้ได้ปกครองหรือผู้ถูกปกครอง (governed) ซึ่งอาจเรียกความหมายนี้ว่า เป็นความหมายในทางบริหารของการปกครอง (administrative sense of government) ส่วนอีกนัยหนึ่งของความหมายซึ่งเป็นความหมายที่ลึกซึ้งกว่านั้น การปกครอง เป็นการวางเป้าหมายหรือนโยบาย อันเป็นการนำทางของหน่วยในการปกครอง อันถือว่าเป็นความหมายโดยตรงของคำว่าปกครอง ซึ่งอาจเรียกความหมายนี้ว่า เป็นความหมายในการนำทางของการปกครอง (the directive sense of government) ซึ่งความหมายอันที่สองนี้เองที่ใช้อธิบายคำว่า “การปกครองตนเอง” ว่าเป็นไปได้ ดังที่โคเฮน กล่าวว่า

“ในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคล ข้าพเจ้ามีความเพลิดเพลินกับการปกครองตนเองก็ต่อเมื่อ ข้าพเจ้าไม่ถูกบังคับบัญชาหรือควบคุมโดยคนอื่น ๆ ข้าพเจ้าปกครองตนเอง เมื่อข้าพเจ้า ตัดสินใจว่าข้าพเจ้าจะแสวงหาเป้าหมายอะไรให้กับตนเอง และเลือกวิธีการของตนเอง ที่จะบรรลุให้ถึงเป้าหมายนั้น ”

ตัวอย่างเปรียบเทียบอันนี้เองที่สามารถอธิบายความคลุมเครือ หรือความขัดแย้งในความคิดเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของการปกครองตนเอง โดยโคเฮนได้กล่าวต่อไปอีกว่า

“ ประชาธิปไตยเป็นการปกครองโดยประชาชนก็เพราะว่ามันเป็นระบอบที่ประชาชนผู้ ซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชน มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเพื่อชุมชนทั้งหมด หน้าที่ของการปกครองเป็นแก่นสำคัญของการปกครองตนเอง ข้อเท็จจริงที่มีว่า หน้าที่นำทาง อันนี้ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางนั้น ทำให้ประชาธิปไตยเป็นไปได้ ”

จะเห็นได้ว่า คำว่า “ ประชาธิปไตย ” นั้นมีความหมายอยู่มากมาย กล่าวคือ หากวิเคราะห์

---

² Carl Cohen, Democracy (New York : The Free Press, 1973), p. 5. อ้างใน วิสุทธิ โปธิแทน, ประชาธิปไตย แนวคิด และตัวแบบประเทศประชาธิปไตยในอุดมคติ (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), หน้า 19.

จากศัพท์ดั้งเดิมภาษากรีกว่า demokratia ก็หมายถึง การปกครองโดยประชาชน แต่ถ้าหมายถึง ระบอบการเมืองอย่างหนึ่งนั้น “ระบอบประชาธิปไตย” ในปัจจุบันมีทั้งประชาธิปไตยของประชาชน หรือประชาธิปไตยเบ็ดเสร็จ (People ' or Totalitarian Democracy) กับเสรีประชาธิปไตยหรือประชาธิปไตยตะวันตก (Liberal or Western Democracy) ที่ต่างก็อ้างพื้นฐานที่ประชาชนโดยที่มีเนื้อหาและสาระสำคัญแตกต่างกันเป็นอย่างมาก แต่ในที่นี้มุ่งจะศึกษาถึงเสรีประชาธิปไตยด้วย เหตุผลดังที่ได้อ้างไว้ข้างต้นแล้ว

อุดมการณ์อันเป็นหลักเกณฑ์ประชาธิปไตย (Democratic Ideology)³

อุดมการณ์ประชาธิปไตยเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างหนึ่ง อุดมการณ์ทางการเมืองหมายถึง ระบบความเชื่อที่มุ่งอธิบายและสนับสนุนให้เห็นว่า ระเบียบทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นที่พึงประสงค์สำหรับสังคมที่มีอยู่แล้วหรือเสนอให้มีขึ้นใหม่ โดยมีแนวทางหรือวิธีการในการไปสู่วัตถุประสงค์ของอุดมการณ์นั้นไว้ด้วย นั่นคืออุดมการณ์ทางการเมืองมีลักษณะอันเป็นกฎเกณฑ์ทางการเมืองที่วางไว้เป็นแบบแผน เพื่อใช้เป็นแนวทางที่จะให้มีการปฏิบัติตาม โดยมีเป้าหมายที่ต้องการบรรลุด้วย

อุดมการณ์ประชาธิปไตยก็เช่นเดียวกับอุดมการณ์ทางการเมืองอื่น ๆ ที่มุ่งจะสร้างระบอบการปกครองเพื่อนำไปสู่สังคมที่เจริญรุ่งเรือง เป็นระเบียบเรียบร้อยและสงบสุขอันเป็นเป้าหมายอันปลาย แต่อุดมการณ์ประชาธิปไตยมีแนวทางอันเป็นกฎเกณฑ์ที่แตกต่างจากอุดมการณ์ทางการเมืองอื่น ๆ อันเป็นลักษณะจำเพาะของประชาธิปไตยดังนี้คือ

1. คนส่วนใหญ่หรือทั้งหมดในประเทศจะต้องมีความต้องการประชาธิปไตย
2. คนส่วนใหญ่หรือทั้งหมดในสังคมมีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมในกิจการของสังคมอย่างกว้างขวางทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม
3. การถือหลักการปกครองโดยเสียงข้างมากที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อย
4. คนในสังคมมีเสรีภาพในอัตราหนึ่ง
5. คนในสังคมมีความเสมอภาคในอัตราหนึ่ง

³ วิสุทธิ์ โปธิแทน, ประชาธิปไตย แนวคิด และตัวแบบประเทศประชาธิปไตย ใน อุดมคติ (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), หน้า 56-64.

ความต้องการประชาธิปไตย

ระบอบประชาธิปไตยจะมีขึ้น ชำรงอยู่และเจริญรุ่งเรืองได้ในประเทศใดประเทศหนึ่งนั้น คนส่วนใหญ่หรือทั้งหมดในประเทศนั้นจะต้องมีความต้องการประชาธิปไตย เพราะไม่มีหลักประกันอันใดในการรักษาระบอบการปกครองประชาธิปไตยไว้ได้ดีเท่ากับการที่คนส่วนใหญ่ หรือทั้งหมดต้องการ ทั้งนี้เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่เมื่อต้องการสิ่งใดก็พยายามที่จะหาให้ได้มา เมื่อได้มาแล้วก็ต้องรักษาไว้ พร้อมกับทำนุบำรุงให้อยู่ในสภาพคืออยู่เสมอ ระบอบการเมืองประชาธิปไตยก็เช่นเดียวกัน ถ้าคนส่วนใหญ่หรือทั้งหมดมีความต้องการและกระตือรือร้นที่จะให้ได้มา ก็จะพยายามช่วยกันสร้างขึ้น และธำรงรักษาไว้ด้วยความมานะพยายามเอาใจใส่และหวงแหนยิ่ง ประชาธิปไตยไม่ใช่สิ่งที่จะให้กัน แต่เป็นสิ่งที่ทุกคนช่วยกันแสวงหาและช่วยกันรักษาทำนุบำรุง

หลักเกณฑ์อันนี้ถือว่าเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดของการมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ถ้าขาดหลักเกณฑ์อันนี้แล้ว จะสร้างประชาธิปไตยต่อไปไม่ได้ เพราะประชาธิปไตยเป็นการปกครองโดยประชาชนต้องอาศัย “พลังในทางสร้างสรรค์ของประชาชน” สร้าง รักษาและทำนุบำรุงเท่านั้น แม้ไม่มีรัฐธรรมนูญอันเป็นลายลักษณ์อักษร แต่มีความเชื่อในประชาธิปไตยอันถือได้ว่ามีรัฐธรรมนูญจารีตประเพณี ประชาธิปไตยก็จะเจริญรุ่งเรืองได้ ยกตัวอย่างในประเทศอังกฤษ ที่มีรัฐธรรมนูญจารีตประเพณี “อยู่ในหัวใจคน” อังกฤษก็ยังรักษาระบอบประชาธิปไตยไว้ได้เป็นระยะเวลาอันยาวนานจนกระทั่งปัจจุบันนี้

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองหมายถึงการที่ประชาชนได้เข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การเข้าไปกำหนดนโยบาย หรือออกกฎหมาย ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากจะเป็นการพัฒนาการเมืองได้อีกระดับหนึ่ง เนื่องจากประชาชนเป็นหัวใจสำคัญของประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตยเป็นการปกครองโดยประชาชน และได้รับความยินยอมจากประชาชนตามหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน popular sovereignty การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมส่วนร่วมของสังคมในด้านต่าง ๆ จึงสำคัญมาก หลักเกณฑ์สำคัญข้อนี้มีอยู่ว่า ประชาชนจำต้องมีส่วนร่วมไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมในกระบวนการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อคนทั้งหลายในสังคม

การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นกระทำในทุกด้านที่เกี่ยวข้องกัน หรือมีผลกระทบสำคัญต่อส่วนรวม ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ หรือด้านสังคมและวัฒนธรรม แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าหากประชาชนสามารถเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองได้สูงและทั่วถึงตามหลักเกณฑ์ของประชาธิปไตยแล้ว การมีส่วนร่วมในด้านอื่นก็จะตามมา เพราะเรื่องของการเมืองนั้นนำและครอบคลุมไปทุกด้านเปรียบเสมือนผู้นำทางหรือผู้ถือหางเสือฉะนั้น

ในทัศนะของ ไมรอน ไวนเนอร์ (Myron Weiner)⁴ การมีส่วนร่วมในทางการเมือง (political participation) หมายถึงการปฏิบัติการโดยสมัครใจใด ๆ (any voluntary action) ที่ไม่ว่าจะเป็นผลสำเร็จหรือไม่มีการจัดองค์การหรือไม่ เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่อง จะใช้วิธีการที่ถูกต้องยอมรับกัน หรือไม่ก็ตาม แต่มุ่งจะไปมีอิทธิพล (influence) ต่อการเลือก (choice) นโยบายสาธารณะ (public policies) การบริหารนโยบายสาธารณะ และการเลือกผู้นำทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นผู้นำในระดับไหนของการปกครอง คือทั้งระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ

จากความหมายอันนี้ ไวนเนอร์กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีอยู่สามประการใหญ่ ๆ คือ

1. มีการกระทำเกิดขึ้น (action)
2. การกระทำนั้นเป็นการกระทำโดยสมัครใจ ไม่มีการบังคับ (voluntary)
3. การกระทำนั้นมุ่งให้เกิดหรือกระทบต่อการเลือก (choice) นโยบายสาธารณะ หรือการบริหารนโยบายสาธารณะ

ด้วยเหตุนี้ การมีส่วนร่วมในทางการเมืองจึงอาจเกิดขึ้นได้หลายลักษณะและหลายระดับ ดังที่ เลสเตอร์ ดับเบิลยู มิลเบรธ (Lester W. Milbrath) ได้เรียงลำดับความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองจากน้อยไปหามาก 14 รายการดังนี้⁵

---

4 Myron Weiner, Political Ideologies. rev.ed.(Illinois : The Dorsey Press, 1972), pp. 67-68. อ้างในวิสุทธิ โปธิแท่น, ประชาธิปไตยแนวคิดและตัวแบบประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), หน้า 57.

1. การที่บุคคลสนองตอบต่อสิ่งเร้าทางการเมือง
2. การที่บุคคลลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
3. การที่บุคคลริเริ่มการอภิปรายถกเถียงทางการเมือง
4. การที่บุคคลพยายามพุดจาหว่านล้อมให้บุคคลอื่นออกเสียงเลือกตั้งในทางใดทางหนึ่ง
5. การที่บุคคลติดกระดุมหรือแผ่นป้ายโฆษณาทางการเมืองบนเสื้อผ้า หรือบนรถ
6. การที่บุคคลติดต่อข้องเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่หรือผู้นำทางการเมือง
7. การที่บุคคลช่วยเหลือทางการเงินต่อพรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง
8. การที่บุคคลเข้าร่วมในการร่วมประชุมทางการเมือง
9. การที่บุคคลสละเวลาเพื่อช่วยหาเสียงเลือกตั้ง
10. การที่บุคคลเป็นสมาชิกผู้กระตือรือร้นของพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง
11. การที่บุคคลเข้าร่วมการประชุมคณะกรรมการบริหารพรรคหรือการประชุมวางแผนของพรรค
12. การที่บุคคลช่วยหาทุนให้พรรค
13. การที่บุคคลเป็นผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้ง
14. การที่บุคคลได้รับเลือกเข้าดำรงตำแหน่งของรัฐและของพรรคการเมือง

จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนกินความไปกว้างขวาง เช่น การเสนอความเห็นต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจในทางการเมืองที่ผลจากการตัดสินใจมีส่วนกระทบกับมหาชน ก็ถือว่าการมีส่วนร่วมในทางการเมืองแบบหนึ่ง การเลือกตั้งก็ถือว่าการมีส่วนร่วมอีกแบบหนึ่ง เนื่องจากการมีส่วนร่วมในทางการเมืองแบบหนึ่ง การเลือกตั้งก็ถือว่าการมีส่วนร่วมอีกแบบหนึ่ง เนื่องจากการมีส่วนร่วมในทางการเมืองมีมากมายหลายแบบและหลายระดับ แต่ละแบบละระดับก็มีความสำคัญมากน้อยต่างกัน การเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนจึงจำต้องดู “กาลเทศะ” ความเหมาะสมตามบทบาทและหน้าที่ของตน ตามสถานภาพและภาวะการณ์

---

⁵ Lester W. Milbrath, Political Participation : How and Why do People Get Involved in Politics? 4th printing (Chicago : Rand Mc Nally & Company, 1970) pp.3 อ้างในวิสุทธิ โปธิแทน, ประชาธิปไตยแนวคิด และตัวแบบประเทศประชาธิปไตยในอุดมคติ (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), หน้า 58.

แต่ละอย่างไรจึงจะทำให้การมีส่วนร่วมในทางการเมืองนั้นมีประสิทธิภาพสามารถรักษาและส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยให้เจริญวัฒนาไปได้

เรื่องของ “ การเมือง ” นั้นมีอยู่ในทุกระดับใน “ สัมพันธภาพของมนุษย์ ” เพราะการเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวพันกับอำนาจหน้าที่ (authority) ในการปกครองที่จำเป็นต้องมีการตัดสินใจในเรื่องราวของมหาชน หรือเรื่องราวที่มีผลกระทบต่อมหาชน โดยทั่วไปในระบอบประชาธิปไตยนั้น นอกจากต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองระดับต่าง ๆ แล้วยังต้องการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพด้วย กล่าวคือ เป็นการมีส่วนร่วมที่จะส่งผลในทางสร้างสรรค์สร้าง และคงไว้ซึ่งกลไกทางการเมือง อันสนับสนุนและเชิดชูประชาธิปไตย

ผู้ที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพได้จำเป็นต้องมี “ ความสามารถทางการเมือง ” (political competence) ซึ่งได้จากการมีหรือไม่มีอิทธิพลทางการเมือง (political influence) อันหมายถึงความสามารถของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ในการที่จะทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐในการปกครองทุกระดับปฏิบัติหน้าที่หรือตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ให้ส่งผลที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้น ๆ โดยที่เจ้าหน้าที่ของรัฐตระหนักว่า หากไม่กระทำการ เช่นว่า ตนเองจะพบกับความเสียหายในการทำงานหรือสูญเสียความนิยมลง

ความสามารถในทางการเมืองของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้น ไม่เพียงแต่เป็นความสามารถในการใช้อิทธิพลทางการเมืองที่ทำให้เกิดผลจริง ๆ ในขณะนั้น หรือเกิดผลหลังจากใช้อิทธิพลไปแล้ว แต่รวมถึงความสามารถที่ใช้ออกไปแล้ว แต่ผลยังไม่เกิดขึ้น หรือรวมถึงแม้กระทั่ง “ ความเชื่อ ” ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลว่าตนมีความสามารถเช่นนั้นด้วย เพราะบุคคลที่มีความเชื่อว่าตนมีความสามารถทางการเมือง ก็พยายามแสดงออกถึงความเชื่อของตน โดยพยายามใช้อิทธิพลทางการเมืองต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐระดับต่าง ๆ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเช่นนี้เราเรียกว่าเป็นผู้ที่มีความสำนึกในความสามารถทางการเมือง หรือในภาษาอังกฤษเรียกว่ามี sense of civic competence หรือ sense of political efficacy อันเป็นลักษณะของผู้ที่มีประสิทธิภาพทางการเมืองอย่างหนึ่ง

ในการใช้อิทธิพลทางการเมืองของประชาชนผู้มีประสิทธิภาพนั้น ใช้โดยวิธีการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ ตามกาลเทศะและความเหมาะสม ตามกฎเกณฑ์ร่วมกันที่คนส่วนใหญ่หรือทั้งหมดให้ความเห็นชอบ ที่ปรากฏอยู่ในรูปของกฎหมายของสังคมที่ออกโดยสภาผู้แทนราษฎร อันเป็นตัวแทนของประชาชนทั้งประเทศ

กล่าวโดยสรุป หลักเกณฑ์ของประชาธิปไตยข้อนี้ก็คือ การให้ “โอกาส” ที่จะให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการเมือง และประชาชนใช้โอกาสนั้นในทางต่าง ๆ เป็นต้นว่า ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เสนอแนะความคิดเห็นต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยวิธีการต่าง ๆ ใช้วิธีการควบคุมโดยแสดงประชามติในรูปแบบต่าง ๆ จนกระทั่งสมัครเข้ารับเลือกตั้งเพื่อเข้าไปดำรงตำแหน่งในทางการเมืองเอง เป็นต้น การมีส่วนร่วมถือเป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่งของประชาธิปไตย หมายถึงการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ในการตัดสินใจและกิจการต่างๆของรัฐบาลและในทางการเมือง⁶ ข้อสังเกตก็คือว่า หลักเกณฑ์ข้อนี้เน้นประเด็นสำคัญ คือ

1. ให้ “โอกาส” แก่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมได้เสมอ
2. ต้องการให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมตามกฎหมายเกณฑ์ของสังคมคือร่วมอย่างเป็นระเบียบ (orderly participation) ตามบทบาท สถานภาพ และกาลเทศะ กล่าวคือบางครั้งอาจมีส่วนร่วมโดยตรง บางครั้งอาจมีส่วนร่วมโดยอ้อม หรือบางครั้งติดตามดูความเคลื่อนไหวทางการเมืองด้วยความสนใจและกระตือรือร้นแล้วใช้ “โอกาส” เข้ามีส่วนร่วมตามความเหมาะสม เพื่อความเข้าใจอย่างแจ่มชัด

ในที่นี้จะอธิบายการมีส่วนร่วมตามความเหมาะสม สำคัญมากในประเทศประชาธิปไตยใน 3 หัวข้อใหญ่คือ

1. การมีส่วนร่วมในกลุ่มผลประโยชน์
2. การมีส่วนร่วมในพรรคการเมือง
3. การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง

การมีส่วนร่วมในกลุ่มผลประโยชน์

กลุ่มผลประโยชน์ (interest groups) หมายถึง “ กลุ่มของบุคคลผู้เกี่ยวพันกันบนผลประโยชน์เฉพาะอย่าง โดยมีความตระหนักในความเกี่ยวพันกันนี้ ”⁷ “กลุ่มผลประโยชน์มีอยู่หลายชนิด แต่ที่สำคัญเรียกว่าเป็นกลุ่มผลประโยชน์เฉพาะอย่าง (specific or specialized interest

⁶ จรูญ สุภาพ, หลักรัฐศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : แผนกวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), หน้า 331.

groups) หรือกลุ่มสมาคม (associational interest groups) หรือหลายคนเรียกว่า กลุ่มกดดัน หรือกลุ่มอิทธิพล (pressure groups) ที่มีลักษณะของการรวมกลุ่มอย่างมีการจัดองค์การที่มีระเบียบ มีเจ้าหน้าที่ทำงานประจำ โดยเป็นตัวแทนของ “ประโยชน์” อันใดอันหนึ่งโดยเฉพาะหรือเรียกร่องแทนประโยชน์ทั่วไปของประชาชนเฉพาะเรื่อง

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกลุ่มผลประโยชน์อยู่ตรงที่กลุ่มผลประโยชน์ทำหน้าที่เรียกร่องต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจทางการเมือง เพื่อให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องดำเนินการเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของกลุ่ม ที่เรียกในทางวิชาการเป็นภาษาอังกฤษว่า interest articulation เนื่องจากในประเทศประชาธิปไตยนั้นกลุ่มผลประโยชน์สามารถเกิดขึ้นโดยเสรีภายใต้กฎหมายที่ออกโดยความยินยอมเห็นชอบของประชาชน กลุ่มจึงมีอยู่มาก และสมาชิกของกลุ่มหนึ่งอาจเป็นสมาชิกของกลุ่มหลายๆ กลุ่มได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ อันมีรัฐบาลเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดแทนประชาชนพิจารณาข้อเรียกร้องทั้งหลายจากกลุ่มต่างๆ แล้วสนองตอบ (responsive) ตามความเหมาะสม พร้อมกับปรับปรุง เปลี่ยนแปลงกลไกทางการเมืองการปกครองและการบริหารเพื่อให้กระทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่ เมื่อเป็นเช่นนี้ นอกจากการแลกเปลี่ยนข่าวสารจะมีมากขึ้นระหว่างประชาชนผ่านกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ แล้ว รัฐบาล และกลไกของรัฐบาลก็จะมีการปรับปรุงให้ดีขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงความมีสมรรถภาพในการปกครอง และการบริหาร อันเป็นลักษณะของความก้าวหน้าของระบบการเมือง กลุ่มผลประโยชน์นอกจากจะเสนอข้อเรียกร้องแล้ว ยังอาจเสนอข้อมูลประกอบข้อเรียกร้องอันจะเป็นประโยชน์ต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ และรัฐบาลในการเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อพิจารณาตัดสินใจ

การมีส่วนร่วมในพรรคการเมือง

พรรคการเมือง (political parties) มีความหมายมากมายตามทัศนะของบุคคลหลายหลาก แต่พอสรุปได้ว่า นักวิชาการจำนวนไม่น้อยเห็นพ้องต้องกันในความหมายที่ว่า “พรรคการเมืองเป็นกลุ่มของคนที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองคล้ายคลึงกันที่จัดเป็นองค์การที่เป็นระเบียบ โดยทำการกำหนดนโยบายหรือทางเลือกแห่งนโยบายที่กำหนดไว้แล้ว ไปปฏิบัติคือมุ่งเข้าไปเป็นหรือร่วมเป็น

---

⁷ Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Jr., Comparative Politics : Developmental Approach, 7th Printing (Boston : Little, Brown and Company, 1996), p.75. อ้างในวิสุทธิ โทธิแทน, ประชาธิปไตยแนวคิดและตัวแบบประเทศประชาธิปไตยในอุดมคติ (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), หน้า 61.

รัฐบาลนั่นเอง”⁸

การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในพรรคการเมือง เช่น เป็นสมาชิกพรรค ช่วยพรรคหาเสียง หรือ กระจายข่าวสารของพรรคตลอดจนเป็นผู้เข้ารับสมัครเลือกตั้งในนามของพรรค เป็นการแสดงออกที่จำเป็นในการ “ปกครองโดย ประชาชน” ตามหลักประชาธิปไตย คือมีส่วนมีเสียงในการเข้าร่วมในกระบวนการเมืองการปกครองของประเทศ เนื่องจากนอกจากพรรคการเมืองจะทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายหรือกำหนดทางเลือกแห่งนโยบายในภาษาอังกฤษเรียกว่า interest aggregation แล้วพรรคการเมืองที่ยังทำหน้าที่ interest articulation เหมือนกลุ่มผลประโยชน์เป็นครั้งคราว ที่สำคัญก็คือ พรรคการเมืองให้การศึกษากฎหมายแก่ประชาชนโดยวิธีการต่างๆเช่น โฆษณาหาเสียง หรือออกไปปลิวหรือวารสารของพรรค รวมทั้ง “จัดระเบียบเจตนาธรรมณ์ของมหาชน” โดยเสนอผู้สมัครรับเลือกตั้งในนามของพรรค หรือเสนอนโยบายพรรคให้ประชาชนพิจารณา และเมื่อได้เข้าไปเป็นรัฐบาล พรรคการเมืองต้องดำเนินการตามนโยบายที่ได้แถลงไว้ต่อประชาชน คือต้องรับผิดชอบหรือสนองตอบ (responsible and responsive) ต่อความต้องการของประชาชนเพราะไมเช่นนั้น พรรคก็ต้องขาดการสนับสนุนของประชาชนได้ ผลเสียต่างๆ ก็จะตกอยู่กับพรรค

อย่างไรก็ตาม ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ มิได้หมายความว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในพรรคการเมืองจะมีอยู่เฉพาะในประเทศประชาธิปไตยเท่านั้น เพราะพรรคการเมืองอาจมีอยู่หรือจำเป็นต้องมีในการปกครองระบอบอื่นประเด็นที่ต้องการชี้ให้เห็นในที่นี้คือความสำคัญของพรรคการเมืองในประเทศประชาธิปไตยทั้งในแง่ของการเป็นองค์กรแห่งการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์การในการเสริมกลไกของรัฐบาลในการดำเนินการปกครองและการบริหารประเทศ

---

⁸ Joseph La Palombara and Myron Weiner (ed.) , Political Parties and Political Development (Princeton, New Jersey : University Press,1966), p.6.อ้างในวิสุทธิ โปธิแทน, ประชาธิปไตย แนวคิด และตัวแบบประเทศประชาธิปไตยในอุดมคติ (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), หน้า 62.

การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง

การเลือกตั้ง (election) หมายถึง การที่บุคคลได้เลือกบุคคลหนึ่งหรือบุคคลจำนวนหนึ่งจากบุคคลหลายๆ คน หรือเลือกบัญชีรายชื่อผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งบัญชีหนึ่งหรือบัญชีจำนวนหนึ่งจากบัญชีรายชื่อหลายๆ บัญชีเพื่อให้ไปกระทำอันใดอันหนึ่งแทนตน

การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งถือว่าสำคัญมากในระบบประชาธิปไตย เพราะการเลือกตั้งเป็นช่องทางสำคัญที่สุดที่จะแสดงให้เห็นอำนาจอธิปไตยทั้งปวง (popular sovereignty) ที่จะปกครองตนเองผ่านทาง “ตัวแทน” ที่ประชาชนเลือกมาเองอันเป็นการปกครองโดยประชาชน โดยยึดตามความหมายของประชาธิปไตยนั่นเอง

การที่จะพิจารณาว่าการเลือกตั้งเป็นประชาธิปไตยหรือไม่นั้น จำต้องดูหลักเกณฑ์อันถือว่าเป็นสากลของการเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตย ตามคำนิยามนี้ ประกอบกับบทบัญญัติใน “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน” (Universal Declaration of Human Rights) ขององค์การสหประชาชาติที่ให้สัตยาบันโดยสมาชิกใหญ่สหประชาชาติ ที่กรุงปารีส เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2491 ข้อ 21 ความว่า

- (1) ทุกคนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในรัฐบาลของประเทศตน จะเป็นโดยตรงหรือโค่นผ่านทางผู้แทน ซึ่งได้เลือกตั้งโดยอิสระ
- (2) ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าถึงบริการสาธารณะในประเทศของตนโดยเสมอภาค
- (3) เจตจำนงของประชาชนจะต้องเป็นมูลฐานแห่งอำนาจของรัฐบาล เจตจำนงนี้จะต้องแสดงออกทางการเลือกตั้งตามกำหนดเวลาและอย่างแท้จริง ซึ่งอาศัยการออกเสียงโดยทั่วไป และเสมอภาค และการลงคะแนนลับ หรือวิธีการลงคะแนนโดยอิสระทำนองเดียวกัน

สาระสำคัญที่ถือว่าเป็นหลักเกณฑ์การเลือกตั้ง

1. การเลือกตั้งโดยอิสระ (free election) หมายถึงจะต้องเป็นการเลือกตั้งที่อิสระปราศจากการบังคับ ข่มขู่ จ้างวาน หรือใช้อิทธิพลในทางที่มีขอบทำให้การใช้สิทธิขัดกับเจตนาโดยแท้ของผู้ใช้สิทธิ

2. การเลือกตั้งโดยลับ (secret voting) หมายถึงการเลือกตั้งที่ผู้ใช้สิทธิมีเอกสิทธิ์ในการใช้สิทธิโดยที่จะไม่มีผู้ใดล่วงรู้ถึงการใช้นั้น เพื่อเป็นหลักประกันและคุ้มครองผู้ลงคะแนนเสียงนั้น
3. การเลือกตั้งอย่างแท้จริง (genuine election) หมายถึงการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรม และเป็นการเลือกตั้งที่ให้โอกาสกับผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งได้ใช้สิทธิอย่างแท้ และมีการแข่งขันของผู้สมัครรับเลือกตั้ง
4. การเลือกตั้งเป็นระยะเวลา (periodic election) หมายถึงการกำหนดระยะเวลาการเลือกตั้งไว้อย่างชัดเจน และจะต้องมีการเลือกตั้งตามระยะเวลานั้น เพื่อให้ประชาชนได้มีสิทธิในการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงผู้ปกครอง เพื่อป้องกันการผูกขาดอำนาจของผู้ปกครองด้วย
5. การมีสิทธิเลือกตั้งอย่างเสมอภาค (equal suffrage) หมายถึงผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกันในการลงคะแนนเสียงไม่ว่าจะมีฐานะทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างไรก็ตาม
6. การมีสิทธิเลือกตั้งอย่างทั่วถึง (universal suffrage) หมายถึงการเลือกตั้งที่ไม่จำกัดเพศไม่ว่าจะเป็นเพศชาย หรือหญิง และการเลือกตั้งจะต้องมีเหมือนกัน โดยทั่ว รัฐมีหน้าที่อำนวยความสะดวกในการจัดการเลือกตั้ง

ทฤษฎีการพัฒนาทางการเมือง

การพัฒนาทางการเมือง (political development) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางการเมือง (political process) ไปในทิศทางที่ดีขึ้น เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความต้องการของสังคมและประชาชน การพัฒนาทางการเมืองจึงเป็นเรื่องของกิจกรรมทางการเมือง ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านการกำหนดเป้าหมายสาธารณะ กฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม และความเป็นประชาธิปไตย

ลูเซียน ไพย์ (Lucian W. Pye) ได้รวบรวมความคิดเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาทางการเมืองจากหลายแห่งมาเสนอไว้ ดังนี้⁹

---

⁹ Lucian W. Pye, Aspects of Political Development (Boston : Little, Brown and Company, 1996), pp.33-35 อ้างใน ปฐม มณีโรจน์, ทฤษฎีและแนวคิดในการพัฒนาการเมือง (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ , 2517), หน้า 56 – 59 .

1. การพัฒนาทางการเมืองคือ สภาวะเงื่อนไขทางการเมือง(political prerequisite)
สำหรับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ
2. การพัฒนาทางการเมือง คือ รูปแบบทางการเมืองของสังคมอุตสาหกรรม
3. การพัฒนาทางการเมือง คือ การสร้างสภาวะทันสมัยทางการเมือง
4. การพัฒนาทางการเมือง คือ การดำเนินการของรัฐประชาชาติ
5. การพัฒนาทางการเมือง คือ การพัฒนาทางการเมืองและการบริหารและกฎหมาย
6. การพัฒนาทางการเมือง คือ การปลุกกระดมและเร่งเร้าการมีส่วนร่วมของมวลชน
7. การพัฒนาทางการเมือง คือ การสร้างประชาธิปไตย
8. การพัฒนาทางการเมือง คือ การเปลี่ยนแปลงอย่างมีเสถียรภาพและเป็นระเบียบเรียบร้อย
9. การพัฒนาทางการเมือง คือ การระดมทรัพยากรและอำนาจ
10. การพัฒนาทางการเมือง คือ แง่หนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

สาระสำคัญของการพัฒนาทางการเมือง

พายไม่ได้ระบุว่า ความหมายของการพัฒนาทางการเมืองทั้ง 10 ความหมายนั้นคิดเพียงแต่กล่าวว่าอาจไม่สมบูรณ์เท่านั้น เขาได้เสนอแนะการมองพัฒนาการเมืองในอีกลักษณะหนึ่ง คือ ให้พิจารณาถึงองค์ประกอบของการพัฒนาทางการเมือง พายได้เสนอองค์ประกอบสามประการของการพัฒนาทางการเมืองไว้ดังนี้¹⁰

1. ลักษณะการจำแนกแจกแจง (different and specialization)
2. ความเสมอภาค (equality)
3. สมรรถภาพของระบบการเมือง (capacity)

---

¹⁰ สุจิต บุญบงการ, การพัฒนาทางการเมืองของไทย : ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), หน้า 13.

ลักษณะการจำแนกแจกแจง (different and specialization)

หมายถึง กระบวนการจำแนก และแบ่งสรรตามลักษณะความชำนาญพิเศษของบทบาทของฝ่ายของสถาบัน และสมาคมในลักษณะที่กำลังพัฒนาให้ทันสมัย กล่าวง่ายๆ ก็คือยิ่งระบบการเมืองพัฒนามากขึ้นเพียงไร โครงสร้างของระบบก็จะยิ่งทวีความสลับซับซ้อน และลักษณะโครงสร้างทางการเมือง และการบริหารที่มีภารกิจเฉพาะเจาะจง และชัดเจนก็จะเพิ่มพูนขึ้น เพราะฉะนั้นองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ของรัฐจะต้องจัดสรร และแบ่งแยกหน่วยงานให้สนองความต้องการของประชาชนให้มากที่สุด

ความเสมอภาค (equality)

ความเสมอภาคของประชาชนถือเป็นเป้าหมายที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาทางการเมือง การพัฒนาทางการเมืองจะไม่บรรลุวัตถุประสงค์ได้หากประชาชนในรัฐยังไม่มีความเท่าเทียมกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และความเท่าเทียมกันทางกฎหมาย

สมรรถภาพของระบบการเมือง (capacity)

สมรรถภาพของระบบการเมืองหมายถึงการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองจะต้องสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ และเอื้อประโยชน์สูงสุดทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมโดยรวม สมรรถภาพทางการเมืองที่ดีจะต้องมีความเป็นประชาธิปไตยที่สูงเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนกำหนดนโยบายของรัฐมากขึ้น และมีเสรีภาพทางการเมือง การแสดงความคิดเห็น

สรุป

การพัฒนาทางการเมือง คือการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางการเมืองไปในทิศทางที่ดีขึ้นทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และกฎหมายเพื่อให้สนองตอบต่อความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง และมีประสิทธิภาพ โดยมีสาระสำคัญ 3 ประการ คือ การจำแนกแจกแจงองค์กรของรัฐให้สนองตอบความต้องการของประชาชนให้มากที่สุด ยิ่งสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น องค์กรของรัฐยิ่งต้องแตกย่อยมีความคล่องตัว และอิสระเพิ่มมากขึ้นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารให้มากยิ่งขึ้น ความเสมอภาคเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในการพัฒนาทางการเมือง กล่าวคือประชาชนจะต้องมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และกฎหมาย เพราะความ

เสมอภาคทางการเมืองจะเป็นเครื่องชี้วัดความเจริญก้าวหน้าของการพัฒนาทางการเมือง หากประชาชนยังไม่ได้รับความยุติธรรม และความเท่าเทียมกันในโอกาสทางการเมือง การศึกษา การประกอบอาชีพแล้ว ก็จะทำให้การพัฒนาทางการเมืองไม่ประสบความสำเร็จได้ สมรรถภาพของระบบการเมืองก็เป็นสิ่งสำคัญ เพราะการดำเนินการทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยจะช่วยสนองต่อความต้องการของประชาชนทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมได้นั้น สมรรถภาพทางการเมืองจะต้องเอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนด้วย จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การพัฒนาทางการเมืองจะต้องประกอบไปด้วย องค์ประกอบทั้งสามประการในระดับที่สมดุล และสอดคล้องกัน

แนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองของไทย

วัฒนธรรมทางการเมือง¹¹ คือ แบบแผนของทัศนคติ ความเชื่อ สภาวะอารมณ์ของความรู้สึก ซึ่งเป็นสิ่งที่สั่งการและมีความหมายต่อกระบวนการทางการเมือง เป็นกรอบของพฤติกรรมของระบบการเมือง นั้นๆ ส่วนประกอบของวัฒนธรรมทางการเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่ง วัฒนธรรมทางการเมือง คือ รูปแบบของมิติทางจิตวิทยาและอัตวิสัยของทางการเมืองที่ปรากฏอยู่ในระบบการเมืองแต่ละระบบ ในทัศนะของ เกเบรียล เอ.อัลมอนด์ วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของสังคม ซึ่งหมายถึงรูปแบบของทัศนคติและความโน้มเอียงในการเรียนรู้ของบุคคลที่มีต่อระบบการเมือง ต่อองค์ประกอบต่างๆของระบบการเมืองและต่อบทบาทของตัวเอง¹²

¹¹ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และ พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, (บรรณาธิการ), วัฒนธรรมทางการเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2524), หน้า 7 อ้างใน พอพล มณีรินทร์, การปฏิรูปการเลือกตั้ง : ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดนักการเมืองและข้าราชการประจำ (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 34 – 38.

¹² Gabriel A. Almond and Sidney Verba, The Civil Culture : Political Attitude and Democracy in Five Nations (Boston : Little, Brown and Company, 1965), p.12. อ้างในวิสุทธ์ โภธิแทน, ประชาธิปไตย แนวคิด และตัวแบบประเทศประชาธิปไตยในอุดมคติ (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), หน้า 157.

วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง แบบแผน (pattern) ของความคิด ความรู้สึก ทัศนคติ และการกระทำของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต่อการเมือง เช่น สัญลักษณ์ สถาบัน ผู้นำเหตุการณ์ทางการเมือง เป็นต้น ตัวอย่างดังกล่าวนี้ เกเบรียล เอ อัลมอนด์ และ จี บิงแฮม พาวเวลล์ (Gabriel A. Almond, G. Bingham Powell Jr.), ซึ่งเกี่ยวข้องกับ 3 เรื่อง คือ 1. การรู้ (cognitive orientations) 2. ความรู้สึก (affective orientations) และ 3. การประเมินค่า (evaluative orientation)

กล่าวโดยย่อ คือ วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นตัวแทนที่แสดงถึงความคิด ความรู้ ความเข้าใจ อีกทั้งความรู้สึกของบุคคลต่อการเมืองและความคิด ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก เป็นปัจจัยสำคัญที่บุคคลนั้นจะใช้ในการประเมินตัดสินใจ หรือแสดงความคิดเห็น ตลอดจนการกระทำทางการเมืองของตน นั่นหมายความว่า วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นมาตรฐานของบุคคลที่ใช้ในการพิจารณา หรือการประเมินการเมืองของบุคคลนั้น

วัฒนธรรมทางการเมืองในแต่ละสังคม ย่อมได้รับอิทธิพลจากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม และการเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการอบรม กล่อมเกลาทางสังคมจากคนรุ่นหลัง ไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง สำหรับวัฒนธรรมทางการเมืองไทยนั้นจะแตกต่างไปจากวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมอื่นๆ ซึ่งเป็นผลมาจากพื้นฐานทาง สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองที่มีมาแต่ประวัติศาสตร์ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยมีลักษณะเฉพาะ ดังกล่าวในแต่ละหัวข้อดังนี้ คือ

1. โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง

ลักษณะสังคมไทย มีความคล้ายคลึงกับประเทศกำลังพัฒนาโดยทั่วไปในความหมายที่ว่า โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง มีลักษณะที่ผสมผสานกันระหว่างส่วนที่ล้าสมัยอันมีมาแต่ดั้งเดิมกับส่วนที่เป็นสมัยใหม่ซึ่งรับมาจากประเทศที่พัฒนาแล้ว กล่าวคือ ในทางเศรษฐกิจ สังคมไทยมีพื้นฐานดั้งเดิมที่เป็นสังคมเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 80 อยู่ในชนบทมีความโอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน เกิดความสัมพันธ์ส่วนตัวกันมากกว่าสัมพันธ์ตามหลักการ ซึ่งผิดกับสังคมอุตสาหกรรมอื่นๆ ที่บุคคลมาสัมพันธ์ๆ เกี่ยวพันกันตามหลักการหรือตามหน้าที่ ความสัมพันธ์แบบส่วนตัวของสังคมไทยที่กล่าวมานี้แสดงออกในรูปของการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พรรคพวกเพื่อนฝูงกันในทางการเมืองด้วย

ในทางการเมืองการปกครองนั้น การผูกขาดอำนาจทางการเมืองของสถาบันพระมหากษัตริย์ เจ้านายและขุนนางในฐานะที่เป็นชนชั้นปกครอง ในขณะที่ไพร่ต้องสังกัดมูลนายเพื่อการได้มาซึ่งผลประโยชน์และการคุ้มครอง ตลอดจนลัทธิในทางศาลและกฎหมาย ทำให้ไพร่ซึ่งเป็นสามัญชน ส่วนใหญ่ เคยชินกับการยอมรับในอำนาจมาโดยตลอด และในทางสังคมระบบศักดินาในสังคมไทยมีส่วนสำคัญ ที่ทำให้เกิดการยอมรับในความแตกต่างของคุณค่าในความเป็นมนุษย์ มีการแบ่งชนชั้นทางสังคมลดหลั่นตามลำดับ ดังนั้นการที่โครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคม และการเมืองการปกครองที่มีพื้นฐานทางประวัติศาสตร์เช่นนี้ จึงมีผลทำให้ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยมของคนไทยส่วนใหญ่มีลักษณะของการยอมรับในอำนาจบังคับที่เหนือกว่า และยอมรับความแตกต่างในฐานะทางสังคม และเศรษฐกิจของบุคคล

2. พุทธศาสนา บุคลิกภาพ และอุปนิสัยของคนไทย

คำสอนของพระพุทธศาสนามีผลต่อการกำหนดทัศนคติ ความเชื่อและค่านิยมของคนไทยมาช้านานแล้ว หลักธรรมของพุทธศาสนาจึงเป็นที่ตั้งและยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เมื่อเผชิญกับความทุกข์ยากหรือความไม่เป็นธรรมในสังคมก็ใช้หลักของพุทธศาสนาในเรื่อง “กฎแห่งกรรม” เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยเชื่อว่าที่ตนต้องเป็นเช่นนี้ก็เพราะสร้างกรรมชั่วไว้ในชาติก่อน วันหน้าอาจจะดีขึ้นแล้วแต่ดวง หรือโชค นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในเรื่องบุญและบาป นรกและสวรรค์อีกด้วย

อิทธิพลของพระพุทธศาสนาในเรื่องของ “ ละเว้นความชั่ว ทำแต่ความดี และทำจิตใจผ่องใส ” สนับสนุนให้คนไทยทำบุญทำกุศล มีเมตตากรุณา เพื่อชาติหน้าต่อไป และการหลุดพ้นซึ่งความทุกข์ ลักษณะดังกล่าวนี้จึงทำให้คนไทยไม่ต่อสู้และเรียกร้องเพื่อให้เกิดความถูกต้องและเป็นธรรม แต่จะยอมทนต่อสภาพปัญหาและความทุกข์ยากต่างๆ

นอกจากนี้ อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่มีอยู่ควบคู่กับพุทธศาสนาในสังคมไทย เช่นในเรื่องของผีसाงเทวดา และเทพเจ้าต่างๆ เช่น พระพรหม เป็นต้น ก็ยังมีอิทธิพลต่อการกำหนดทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมของคนไทยให้หมกมุ่นอยู่ในการบนบานศาลกล่าว เพื่อหลีกเลี่ยงความทุกข์ยาก ส่วนอิทธิพลของไสยศาสตร์และโหราศาสตร์ในส่วนที่เกี่ยวกับพระเครื่อง ของขลัง และอิทธิพลการโคจรของดาว ได้ทำให้คนไทยมีความเชื่อที่มั่งงาย

ดังนั้น หลักธรรมของพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ ไสยศาสตร์ และโหราศาสตร์ จึงเป็นสิ่งที่มือผู้ควบคุมไปด้วยกันในสังคมไทย (แม้ในปัจจุบัน) คนไทยเมื่อเผชิญหน้ากับปัญหาและความทุกข์ยากก็จะโทษเหตุแห่งทุกข์ต่อ ฤกษ์ปีศาจ วิญญาณ และกรรม แต่เมื่อประสบความสุขก็จะสรรเสริญยกย่องคุณของพระรัตนตรัยซึ่งเป็นการเสริมสร้างพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมทางการเมืองไทย จึงมีลักษณะที่ไม่เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นแบบของโลก (secularization of political culture) คือ เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทย ยังเป็นแบบที่ไม่มีเหตุผล ยึดถือแต่ในเรื่อง โชคกลางและความเชื่ออื่นๆ ที่มีมาแต่อดีต

ส่วนบุคคลภาพและอุปนิสัยของคนนั้น ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิมาจากการอบรมสั่งสอนในระดับครอบครัวซึ่งยึดถือในระบบอาวุโส กล่าวคือ ผู้ที่มีอาวุโสสูงสุดเป็นผู้ที่สมควรได้รับการยกย่องมากที่สุด ผู้อาวุโสน้อยก็จะให้ความเคารพเชื่อฟัง จะขัดแย้งโต้เถียงไม่ได้ ถูกต้องเคารพเชื่อฟังพ่อแม่ ราษฎรต้องเชื่อฟังผู้ปกครอง เพราะผู้ปกครองเป็นผู้กำหนดและรับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆ แทนราษฎร บุคลิกภาพและอุปนิสัยของคนไทยที่ยึดอยู่กับระบบอาวุโส คือความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับผู้น้อย ประกอบกับหลักของธรรมพุทธศาสนาในเรื่องกฎแห่งกรรม ทำให้คนไทยขาดซึ่งลักษณะความเป็นตัวของตัวเอง ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือคัดค้าน แม้แต่จะไม่เห็นด้วยก็ตาม รวมทั้งไม่ยอมรับการถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์ ลักษณะเช่นนี้เป็นอุปสรรคต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย

นอกจากนั้นแล้ว จากที่คนไทยรับพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยสุโขทัยทำให้อิทธิพลของพุทธศาสนาหล่อหลอมเกลาพฤติกรรมของคนไทยในเรื่องบาปบุญคุณโทษแม้ว่าหลักธรรมจริงๆ นั้นจะบัญญัติไว้อย่างไรก็ตาม แต่คนไทยเรายังถูกครอบงำในความคิดในเรื่อง ดังต่อไปนี้

- 1) เรื่องบุญคุณ คนไทยนั้นจะมีความเชื่อถือเรื่องบุญคุณนี้มาก โดยเฉพาะเมื่อมีผู้อื่นช่วยเหลือเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็จะนับเป็นบุญคุณจดจำไปนาน และถือโอกาสที่จะทดแทนบุญคุณแก่ผู้มีพระคุณเมื่อมีโอกาสอันสมควรเป็นพฤติกรรมที่ส่งผลต่อระบบการเมืองด้วย เหมือนกันในเรื่องบุญคุณผู้มีอิทธิพลและมีเงินจะพยายามให้ความช่วยเหลือทุกรูปแบบ เพื่อสร้างให้เกิดบุญคุณแล้วในตอนมีการออกเสียงเลือกตั้ง ประชาชนก็จะลงคะแนนเสียงให้แก่ผู้นั้นเพราะถือเป็นการโอกาสทดแทนบุญคุณ
- 2) เรื่องบุญบาป คนไทยเราเชื่อว่าคนเราเกิดมาจะดีหรือชั่ว เป็นผลมาจากการกระทำเมื่อชาติก่อน เพราะฉะนั้นชาตินี้หากทำดีก็จะส่งผลดีไปชาติหน้า ตรงข้ามถ้าทำบาปหรือทำไม่ดี

ชาติหน้าก็จะไม่ดีด้วย และทำนองเดียวกันเมื่อรับเงินเข้ามาแล้วจะต้องออกเสียงเลือกเขา เพราะกลัวบาป คนไทยเราเชื่อในสิ่งที่ถูกถ่ายทอดมา

- 3) เรื่องความกตัญญูกตเวที จากหลักการของพุทธศาสนาที่คนไทยได้ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านานจนกลายเป็นคุณลักษณะ จะสังเกตพบว่าความกตัญญูกตเวทีเป็นสิ่งที่คนไทยโดยทั่วไปนั้นเมื่อมีใครทำความให้กับตน ก็มักจะจดจำและถือโอกาสตอบแทนคุณความดี นักการเมืองเข้าใจเรื่องนี้จึงใช้วิธีไปซื้อเสียงจากคนไทยลักษณะเช่นว่านี้ ซึ่งอาจซื้อเสียงกันในวัดในโบสถ์ต่อหน้าพระให้สาบาน หรือใช้พระเป็นหัวคะแนนแจกเงินเพื่อให้คนไทยเชื่อถือไม่กล้าโกง เป็นต้น

สรุป

วัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยเป็นผลสะท้อนมาจากการที่คนไทยเคยชินกับการปกครองในระบบศักดินา เจ้าขุนมูลนาย ระบบขุนนาง บ่าวไพร่ ทำให้คนไทยยอมรับในความแตกต่างทางชนชั้นและการถูกปกครอง ประกอบกับความเชื่อตามหลักพุทธศาสนาในเรื่องของบุญกรรม การละเว้นความชั่ว การเชื่อในเรื่องของบุญคุณ ความกตัญญู บุญวาสนา จึงทำให้คนไทยขาดความกระตือรือร้นในการเรียกร้องสิทธิทางการเมือง การปกครอง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง จึงทำให้การเมืองการปกครองจึงถูกผูกขาดโดยกลุ่มคนที่เคยมีอำนาจอยู่แต่เดิมเสียเป็นส่วนใหญ่

ทฤษฎีความขัดแย้ง

ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ควบคู่อยู่กับทุกสังคม เพราะตราบดีที่สังคมยังมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ปัญหาเรื่องความขัดแย้งก็คงจะไม่มีวันสิ้นสุดลงไปได้ ความขัดแย้งจะมีพัฒนาการไปตามผลประโยชน์และเงื่อนไขของความขัดแย้งภายในสังคมตลอดเวลา ความขัดแย้งจะเป็นเรื่องของความขัดแย้งในด้านผลประโยชน์ ด้านเศรษฐกิจ และสังคม ความขัดแย้งจะเป็นตัวกระตุ้นให้สังคมหาแนวทางและวิธีในการแก้ไขหรือทุเลาความขัดแย้งให้ลดลงหรือบรรลुประโยชน์ต่อทุกฝ่ายได้ ดังนั้นความขัดแย้งจึงเป็นสิ่งที่สร้างพัฒนาการทางสังคมให้เจริญรุดหน้าต่อไป ได้มีนักวิชาการหลายๆ ท่านได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้งไว้ดังนี้

แนวความคิดสำคัญของ Marx ¹³

สาระความคิดเกี่ยวกับการขัดแย้ง เป็นความคิดส่วนหนึ่งในตัวแบบ (model) เรื่องการขัดแย้งเชิงปฏิวัติระหว่างชนชั้นและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของ Marx ในตัวแบบนั้นเขามีความเห็นเกี่ยวกับองค์การทางสังคม ซึ่งเป็นบ่อเกิดของแนวความคิด การขัดแย้งของทฤษฎีสังคมวิทยา ปัจจุบันฐานคติที่สำคัญของมาร์กซ์ มี 3 ประการ คือ

1. องค์การทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน เป็นผู้กำหนดรูปแบบขององค์การอื่น ๆ ในสังคมนั้น นั่นคือ โครงสร้างของชนชั้น การจัดระเบียบเชิงสถาบัน ระบบค่านิยม ความเชื่อ ลัทธิศาสนา หรือระบบความเชื่ออื่น ๆ ของสังคมล้วนเป็นภาพสะท้อน หรือ ได้รับอิทธิพลจากองค์การเศรษฐกิจของสังคมทั้งสิ้น
2. องค์การเศรษฐกิจของสังคมใด ๆ ย่อมมีขุมพลังที่เป็นต้นกำเนิด การขัดแย้งเชิงปฏิวัติระหว่างชนชั้นในสังคมนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้นเสมอ (ยกเว้นสังคมแบบคอมมิวนิสต์) การขัดแย้งเชิงปฏิวัติระหว่างชนชั้นนั้นเป็นกระบวนการวิภาษวิธี (dialectics) และจะเกิดเป็นยุคเป็นสมัย โดยองค์การเศรษฐกิจแต่ละยุคจะเห็นว่าเมล็ดเชื้อทำลายตนเองไว้ในสังคมด้วยการแบ่งชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมออกเป็นกลุ่ม หรือสองพวก (เช่น พวกชนชั้นกรรมาชีพและชนชั้นนายทุน) ซึ่งในท้ายที่สุดจะมีการโค่นล้มชนชั้นปกครอง
3. การขัดแย้งจะมีลักษณะเป็นสองขั้ว (bipolar) คือ ขั้วหนึ่งได้แก่ ชนชั้นที่ถูกเอารัดเอาเปรียบซึ่งตกอยู่ในภาวะเงื่อนไชแบบหนึ่ง อันเกิดขึ้นจากลักษณะขององค์การเศรษฐกิจที่จะทำให้เขาตระหนักใน “ผลประโยชน์” แท้จริงของเขาต่อมาถึงได้ก่อตั้งองค์การปฏิวัติทางการเมือง เพื่อต่อต้านชนชั้นมีอำนาจและเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ซึ่งเป็นขั้วที่สองในกระบวนการขัดแย้งนี้

ฐานคติของมาร์กซ์ ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์หลายประการ เช่น

1. สังคมต่าง ๆ มีลักษณะมากกว่าจะเป็นเพียงภาพสะท้อนขององค์การเศรษฐกิจ และ

¹³ Karl Marx, The Communist Manifesto 1848. อ้างใน สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 56-58.

แบบแผนการเป็นเจ้าของทรัพย์สินเหล่านั้น

2. การขัดแย้งทางสังคม มักไม่เป็นสองขั้วตลอดทั้งสังคมอย่างอ้าง
3. ผลประโยชน์ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่ผูกติดอยู่กับชนชั้นทางสังคมเสมอไป
4. ความสัมพันธ์แห่งอำนาจในสังคม ไม่จำเป็นต้องเป็นภาพสะท้อนโดยตรงของการเป็นเจ้าของทรัพย์สินเสมอไป
5. การขัดแย้งไม่จำเป็นต้องเป็นสาเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเสมอไป
ไม่ว่าจะเป็นด้วยวิถีวิธี หรือด้วยวิธีอื่นใดก็ตาม

อย่างไรก็ตาม ข้อคิดของมาร์กซ์ยังเป็นสิ่งที่ท้าทายทฤษฎีการหน้าที่อยู่พอควร และเป็นพื้นฐานสำหรับการสร้างทฤษฎีการขัดแย้งของสังคมวิทยาต่อมาด้วยแนวความคิด หรือฐานคติเกี่ยวกับองค์การสังคมของมาร์กซ์ข้างต้น สรุปเป็นข้อความสั้น ๆ ได้ ดังนี้

1. ในขณะที่ความสัมพันธ์ทางสังคมแสดงลักษณะอันเป็นระบบ แต่ความสัมพันธ์นี้ก็เต็มไปด้วยความสนใจที่ขัดแย้งกันอยู่ในตัว
2. ข้อเท็จจริงนี้แสดงว่า ระบบสังคมต่างเป็นตัวอย่างการขัดแย้งอย่างมีระบบ
3. ดังนั้น การขัดแย้งจึงเป็นลักษณะที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และมีอยู่ค้ำคั้น ในระบบสังคม
4. การขัดแย้งเช่นนั้น มักแสดงออกมาเป็นความสนใจที่ตรงข้ามกันของคนสองพวก
5. การขัดแย้งกันมักเกิดจากการแบ่งปันสิ่งของที่หายาก ที่เด่นชัดที่สุดคือ อำนาจ
6. การขัดแย้งเป็นแหล่งที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงในระบบสังคม

แนวคิดของ Turner ¹⁴

Turner ได้เรียบเรียงความคิดของมาร์กซ์ในรูปแบบใหม่ ซึ่งมีหัวข้อใหญ่ๆ ดังนี้

1. ยิ่งการแบ่งปันสิ่งของหายากเป็นไปอย่างไม่เสมอภาคมากเท่าไร การขัดแย้งในผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มที่มีอำนาจ และกลุ่มที่อยู่ใต้อำนาจในสังคมก็จะมีมากขึ้น
2. ยิ่งกลุ่มที่อยู่ใต้อำนาจตระหนักในผลประโยชน์แท้จริงของพวกเขาคนมากขึ้นเท่าไรก็

---

¹⁴ สันญา สันญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 59.

- จะยิ่งเพิ่มความเป็นไปได้ในการที่เขาจะตั้งข้อสงสัยความชอบธรรมของระบบการแบ่งปันสิ่งของหายากนั้น มากขึ้น
3. ยิ่งกลุ่มที่อยู่ใต้อำนาจตระหนักในผลประโยชน์แท้จริงของพวกเขาคนมากขึ้นเท่าไร และยิ่งเขามีความสงสัยในความชอบธรรมของระบบแบ่งปันสิ่งของหายากของสังคมมากขึ้นเท่าไรนั้น ความเป็นไปได้ที่เขาจะเข้าร่วมในการขัดแย้งอย่างเปิดเผยกับกลุ่มที่มีอำนาจของสังคมก็จะมีมากขึ้น
  4. ยิ่งสมาชิกของกลุ่มที่อยู่ใต้อำนาจยึดถืออุดมการณ์ร่วมกันมากขึ้นเท่าไร และยิ่งโครงสร้างภาวะผู้นำทางการเมืองมีความก้าวหน้าพัฒนามากขึ้นเท่าไร การแบ่งเป็นกลุ่มที่มีอำนาจและกลุ่มที่อยู่ใต้อำนาจก็จะมีมากขึ้น (หรือชัดเจนขึ้น)
  5. ยิ่งมีการแบ่งเป็นกลุ่มที่มีอำนาจ และกลุ่มที่อยู่ใต้อำนาจมากขึ้นเท่าไร การขัดแย้งก็จะมีถึงความรุนแรงมากยิ่งขึ้น
  6. ยิ่งการขัดแย้งมีความรุนแรงมากขึ้นเพียงไร การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของระบบสังคม และการแบ่งปันสิ่งของหายากเสียใหม่ก็จะยิ่งเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น

แนวความคิดของซิมเมล¹⁵

ซิมเมลมีความเห็นว่าการขัดแย้งเป็นสิ่งเก่าแก่ และหลีกเลี่ยงไม่พ้นของทุกสังคมเช่นเดียวกับ มาร์กซ์ แต่เห็นว่าโครงสร้างทางสังคมประกอบด้วยกระบวนการที่แยกกันไม่ออกในความเป็นจริงสองประเภท (แยกได้เฉพาะทางทฤษฎี) คือกระบวนการก่อดำพัน (associative process) และกระบวนการแตกสัพัน (dissociate process) ดังเขาได้กล่าวไว้ว่า

“โครงสร้างอาจเป็นตัวของมันเอง มูลเหตุ จูงใจและรูปแบบของมันเป็นที่สอดคล้องอยู่ที่ตัวของมันเอง เพื่อประโยชน์ในการบรรยายและ เข้าใจโครงสร้างนี้เท่านั้น ที่เราจับมารวมกันภายหลัง โดยที่จะมีแนวโน้มนองประการเสมอ คือ ประการหนึ่งเป็นแนวโน้มนองเอกพันธ์ (monistic) และอีกประการหนึ่ง เป็นแนวโน้มนองปฏิปักษ์กัน (antagonistic) ”

¹⁵ Geotрге Simmel, Conflict and the Web of Group Affiliation trans. Kurt H. Wolf (Glencoe, III, : Free Press, 1956) อ้างใน สันญา สันญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 60.

การที่ชิมเมลเน้นเช่นนี้ เพราะเขายึดความคิดเรื่องสังคมเป็นสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง (organism) ซึ่งเป็นแนวความคิดที่ทรงอิทธิพลอยู่ในสมัยที่เขาใช้ชีวิตอยู่ แนวความคิดนี้แสดงให้เห็นว่า เมื่อลักษณะของสังคมเป็นรูปแบบ กระบวนการทางสังคมก็ต้องมีระบบ จากความเชื่อนี้ทำให้ชิมเมลค้นหาผลลัพธ์ของการขัดแย้งในทางเป็นการสืบเนื่องมากกว่าที่จะเป็นการเปลี่ยนแปลง ดังเขาได้กล่าวไว้ว่า

“ คังนั้น การขัดแย้งจึงเป็นสิ่งที่มุ่งแก้ปัญหา การแบ่งเป็นสองพวก (dualism) อันเป็นวิถีทางบรรลุดังความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บางอย่าง แม้ว่าบางครั้งจะต้องมีการทำลายล้างอีกฝ่ายหนึ่งก็ตาม เหตุผลเช่นนี้ก็คล้ายคลึงกับการแสดงอาการของโรคร้ายในสิ่งมีชีวิต แล้วกำจัดโรคร้ายนั้นเสีย (เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ต่อไปได้) ”

เพื่อดำเนินการตามเหตุผลของอินทรีย์คติ (organism) ชิมเมลจึงได้คิดค้นแรงขับแบบปฏิปักษ์ (hostile impulse) หรือ ความต้องการจำเป็นด้านการเกลียด หรือการต่อสู้ขึ้นใช้กับเหตุการณ์ที่ก่อความไม่สงบ หรือสมัครสมานกันขึ้นควบคู่กับสัญชาตญาณด้วย สัญชาตญาณเหล่านั้นอาจได้รับการกระตุ้นโดยการขัดแย้งในผลประโยชน์ หรือแรงกระตุ้นให้มีความสัมพันธ์สมัครสมาน หรือสันชาติญาณแห่งความรักก็ได้ แต่ท้ายที่สุดชิมเมลยังเชื่อว่าแหล่งเหตุของการขัดแย้งที่สำคัญที่สุดแหล่งหนึ่ง อาจมาจากปัจจัยทางชีววิทยาของร่างกายมนุษย์ได้

เพื่อเป็นการประนีประนอมฐานคติเกี่ยวกับธรรมชาติของอินทรีย์สังคมกับสัญชาตญาณการเกลียดการต่อสู้ ชิมเมลได้พยายามแสดงให้เห็นผลทางด้านบวกของการโต้แย้ง ที่ทำให้เกิดการรักษาสังคม และหน่วยย่อยต่าง ๆ ของสังคมอย่างมาก ในแง่หนึ่งจึงทำให้เห็นว่าสัญชาตญาณการเกลียดและต่อสู้ไม่ได้เป็นปฏิปักษ์ หรือโรคระเร็งของสังคมเสมอไป แต่เป็นกระบวนการธำรงรักษาความมั่นคง ของสังคมแบบหนึ่ง จากแง่หนึ่งองสาระความคิดเกี่ยวกับองค์การสังคมของชิมเมล ที่ต่างจากของมาร์กซ์ จึงพอสรุปได้ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ทางสังคม จะเกิดขึ้นในภาวะสังคมเป็นระบบ ซึ่งความสัมพันธ์ทางสังคมอาจสืบเนื่องมาจากกระบวนการทางอินทรีย์ภาพสองกระบวนการ คือกระบวนการก่อสัมพันธ์และกระบวนการแตกสัมพันธ์
2. กระบวนการดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากทั้งแรงขับสัญชาตญาณ และความจำเป็นอันสืบเนื่องมาจากความสัมพันธ์ทางสังคมประเภทต่าง ๆ
3. คังนั้น กระบวนการขัดแย้งจึงเป็นสิ่งเก่าแก่ แต่โบราณของสังคม แต่ไม่จำเป็นว่า

- จะต้องเป็นสิ่งทำลายระบบสังคม หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเสมอไป
4. ตามความเป็นจริงแล้ว การขัดแย้งเป็นกระบวนการสำคัญอย่างหนึ่งที่ดำเนินไปเพื่อดำรงรักษาสังคม หรือส่วนประกอบบางอย่างของสังคม

สรุป

ความขัดแย้งเป็นเรื่องที่อยู่ควบคู่กับทุกสังคม และเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ยิ่งสังคมมีพัฒนาการออกไปเท่าไรความขัดแย้งก็ยิ่งทวีความรุนแรงและซับซ้อนเพิ่มมากยิ่งขึ้น ความขัดแย้งจะช่วยให้สังคมมีการพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดยั้งและช่วยการดำรงอยู่ของสังคม

สรุปทฤษฎีที่จะใช้นำมาวิเคราะห์ในการวิจัย

จากการศึกษาและนำเสนอทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยมาทั้งหมดนี้ ต้องการวางหลักในการวิจัยไว้ที่กระบวนการสร้างประชาธิปไตยของคณะราษฎร โดยสรุปหาประเด็นที่สำคัญในการวางรากฐานประชาธิปไตยของคณะราษฎร บนพื้นฐานทฤษฎีประชาธิปไตย ซึ่งได้วางองค์ประกอบของความเป็นประชาธิปไตย ไว้ดังนี้

1. อุดมการณ์ประชาธิปไตย จะศึกษาว่าคณะราษฎรมีอุดมการณ์ต่อประชาธิปไตยมากน้อยอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ซึ่งคณะราษฎรได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากน้อยอย่างไร
3. สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ต้องการศึกษาว่าคณะราษฎรได้ให้สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคกับประชาชนอย่างไรในยุคของคณะราษฎร

นอกจากนี้แล้วต้องการศึกษาถึงความขัดแย้งของคณะราษฎร ที่ไม่ได้นำไปสู่กระบวนการพัฒนาทางการเมืองของคณะราษฎร โดยวางองค์ประกอบของการพัฒนาทางการเมืองตามแนวคิดของลูเชียน ไพย์ ไว้เป็นสำคัญดังนี้

1. ลักษณะการจำแนกแยกแยะ (differentiation and specialization) ศึกษากิจกรรมการดำเนินงานทางการเมืองของคณะราษฎรในด้านการจัดสรรองค์กรทางการเมือง ที่มีผลต่อการพัฒนาทางการเมืองว่าเป็นเช่นไร
2. ความเสมอภาค (equality) ศึกษาอุดมการณ์ต่อประชาธิปไตยในด้านการวางพื้นฐานสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ของคณะราษฎรในการพัฒนาประชาธิปไตย
3. สมรรถภาพของระบบการเมือง (capacity) ศึกษาถึงบทบาทของคณะราษฎรในการพัฒนาองค์กรทางการเมืองในลักษณะต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาทางการเมือง